

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 20.051.103
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника,
доктору економічних наук,
професору Дмитришин Лесі Ігорівні
(76018, м. Івано-Франківськ,
вул. Шевченка, 57)

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата економічних наук, доцента, доцента кафедри менеджменту організацій Інституту економіки і менеджменту Національного університету «Львівська політехніка» **Кулиняка Ігора Ярославовича** на дисертацію **Румянцевої Ірини Богданівни** «Прогнозування туристичного попиту в умовах кризових явищ», подану на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань

05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка

Актуальність теми дисертації, її зв'язок з науковими програмами, темами. Туризм є однією з найбільш вразливих галузей економіки. Кризові явища, такі як глобальні пандемії, економічні кризи, політична нестабільність, природні катастрофи та терористичні атаки, можуть суттєво впливати на туристичний попит, змінюючи поведінку туристів і загальний стан галузі. COVID-19 показав, як пандемії можуть повністю паралізувати туристичний сектор, призводячи до різкого зниження кількості туристичних поїздок, закриття кордонів та значних економічних втрат. Економічний спад може знизити купівельну спроможність населення, що в свою чергу впливає на туристичний попит. Воєнні дії та терористичні загрози можуть значно зменшити кількість туристів у певних регіонах. Землетруси, урагани та інші природні катастрофи також можуть суттєво впливати на туристичний потік.

Дослідження та впровадження ефективних методів прогнозування туристичного попиту в умовах кризових явищ є важливим кроком до забезпечення стабільності та розвитку туристичної галузі в умовах невизначеності та ризиків. Прогнозування попиту в таких умовах дозволяє

краще підготуватися до подібних криз у майбутньому. Можливість передбачити наслідки таких подій дозволяє краще управляти ресурсами та мінімізувати втрати, зменшити ризики та забезпечити безпеку туристів.

З вище зазначених аспектів дисертаційна робота, в якій викладено теоретико-методологічні засади і практичні рекомендації прогнозування туристичного попиту DESTИНАЦІЙ в Україні в умовах кризових явищ представляє собою цінне наукове дослідження, чим і визначається її актуальність, наукове та практичне значення.

Про актуальність теми дисертації свідчить і те, що результати роботи відповідають плану наукових досліджень Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, а саме: «Моделювання процесів управління в соціально-економічних системах» (номер державної реєстрації 0113U005083, 2013–2027 рр.), де авторкою розроблено методичний підхід щодо оцінювання та прогнозування туристичного попиту в умовах кризових явищ в Україні.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Наукові результати, висновки і рекомендації, представлені в дисертаційній роботі, є обґрунтованими, про що свідчить структурна побудова та зміст роботи, значна кількість використаних та проаналізованих праць українських та зарубіжних вчених з досліджуваної проблематики та обсяг проаналізованого фактичного матеріалу, законодавчих та нормативно-правових актів державних органів влади, статистичної інформації Державної служби статистики України та Євростату, офіційних даних Всесвітньої організації туризму, Державного агентства розвитку туризму.

Дисертанткою вдало використано сукупність загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання (системно-структурний та логічний методи, статистичні методи та метод порівняльного аналізу, економіко-математичні методи тощо), які надають можливість комплексно окреслити та вирішити теоретичні і практичні завдання даного дослідження. Раціональне

розміщення графічного і табличного матеріалу полегшує наочне сприйняття отриманих результатів.

Зміст дисертаційної роботи та наукові публікації надають підстави для визнання того, що основні наукові положення, висновки і рекомендації, які визначають наукову новизну роботи, є обґрунтованими і достовірними. У роботі наявний послідовний і логічний виклад теоретико-методичного матеріалу, вдосконалено модель визначення сутності туристичного попиту, досліджено особливості формування і зростання туристичного попиту, розвинуто модель динаміки туристичного попиту та її залежності від окремих економічних показників, запропоновано концепцію прогнозування туристичного попиту.

Висновки повністю відображають основні положення проведеного дослідження, а також можливі напрями їхнього практичного застосування.

Достовірність результатів і новизна досліджень, повнота їх викладу в опублікованих працях. Підтвердженням достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих в дисертаційній роботі є апробація та позитивна оцінка положень дисертації на трьох міжнародних та всеукраїнських (м. Тампере, Фінляндія, 2023 р.; м. Львів, 2023 р.; м. Житомир, 2023 р.) науково-практичних конференціях, наявністю п'ятих наукових публікацій (з них 4 – у фахових виданнях України, 1 – у наукових виданнях інших держав), впровадження результатів наукового дослідження щодо застосування концепції прогнозування туристичного попиту та визначенні ключових завдань відновлення туристичного попиту в Україні у навчальний процес та практичну діяльність.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в обґрунтуванні та розробці концепції прогнозування туристичного попиту та визначенні ключових завдань відновлення туристичного попиту в Україні, зокрема:

удосконалено:

– модель визначення сутності туристичного попиту, на основі якої в роботі було надано власне поняття туристичного попиту як комплексу

туристичних товарів та послуг, які потребує турист при певному рівні доходу і мотивації, та який спрямований на різноманітний асортимент товарів та послуг (дестинацій) протягом визначеного періоду часу;

– модель динаміки туристичного попиту на основі узагальненого логістичного відображення, яка, на відміну від існуючих, містить дві складові – некеровану і керовану, що дає змогу спрогнозувати попит на туристичні послуги і визначити керовані параметри, які можуть бути використані для вибору методів управління, спрямованих на підвищення рівня туристичного попиту;

– модель динаміки туристичного попиту з урахуванням якості туристичних послуг, яка, на відміну від існуючих, містить складові, що описують процес формування туристичного попиту за умови застосування переліку управлінських заходів дестинації, у тому числі зміни рівня якості туристичних послуг, що пропонуються;

набули подальшого розвитку:

– модель динаміки туристичного попиту та її залежності від окремих економічних показників, які мають достатньо високий рівень статистичної значущості, має практичне застосування з метою прогнозування при визначенні напрямків розвитку підприємств туристичної галузі, а також при прогнозуванні туристичних потоків залежно від впливу зовнішніх факторів;

– напрямки відновлення туристичного попиту в Україні (забезпечення безпеки для туристів, стимулювання внутрішнього туризму, диверсифікація туристичних пропозицій, підтримка туристичних підприємств, створення інформаційних ресурсів, міжнародна співпраця, промоція мирного туризму), що допоможуть підтримати та надалі розвивати туристичну індустрію в Україні та збільшити обсяги внутрішнього туризму в державі.

На основі узагальнення результатів дослідження дисертанткою зроблені змістовні висновки та конкретні пропозиції, що визначають економічний напрям дисертації і мають практичне та наукове значення у розвитку туристичної галузі України.

Значення роботи для науки і практики та шляхи використання результатів дослідження. Основні ідеї, викладені в дисертації, доведено до рівня методичних розробок і практичних рекомендацій, які підлягають широкому використанню у проведенні подальших досліджень та у практичній діяльності підприємств туристичної галузі.

Практичне значення одержаних результатів полягає у застосуванні теоретико-методологічних та практичних пропозицій при формуванні державних та регіональних програм розвитку туристичного сектору, а також у господарській діяльності туристичних підприємств. Узагальнено результати дисертації та пропозиції авторки стосовно застосування рекомендованих перспектив відновлення туристичного попиту в Україні в кризових умовах та ключових завдань відновлення туристичного попиту в Україні, що допоможуть підтримати та надалі розвивати туристичну індустрію в Україні та збільшити обсяги внутрішнього туризму в державі.

Результати дисертаційної роботи в частині формування ефективних стратегій для активізації туристичного попиту, адаптації до змін у економічному середовищі та ідентифікуванні потенційних ризиків для туристичної галузі, впроваджено в діяльності туристичного агентства «Квитки у літо» (довідка № 6 від 20.03.2024 р.).

Теоретичні положення та практичні рекомендації дисертаційної роботи використані в навчальному процесі при викладанні дисциплін «Економіка суб'єктів готельного бізнесу», «Світове готельне господарство», «Організація готельного господарства», «Туристичні центри світу» для студентів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (довідка № 03.04-29/07 від 23.04.2024 р.).

Оцінка оформлення дисертації. Дисертаційна робота оформлена відповідно до чинних вимог Міністерства освіти і науки України. Мова і стиль дисертації забезпечують легке сприйняття викладеного матеріалу, результатів досліджень, наукових положень, висновків і рекомендацій. Зміст дисертаційної роботи логічний, виклад матеріалу послідовний і достатньою

мірою розкритий. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Робота містить 9 таблиць, 34 рисунки, 3 додатки. Список використаних джерел складається з 184 найменувань на 18 сторінках. Додатки розміщені на 4 сторінках.

Відповідність тексту дисертації вимогам академічної доброчесності.

У дисертаційній роботі Румянцевої Ірини Богданівни не виявлено ознак академічного плагіату. Аналіз тексту дисертації, а також публікацій авторки за темою дисертації свідчить про відсутність ознак порушення авторкою вимог академічної доброчесності. Зокрема, в дисертаційній роботі і публікаціях наявні посилання на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень та інших відомостей, дотримано вимоги норм законодавства про авторське право, а також надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності, використані методики досліджень і джерел інформації.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Оцінюючи позитивно дисертаційну роботу, яка виконана на достатньо високому науковому рівні, слід висловити деякі зауваження, які відносяться до дискусійних питань та побажань:

1. Авторка, розглядаючи класифікацію туристичного попиту (с. 21-23), не вказує критерії чи ключові ознаки, згідно з якими розмежовуються різні види попиту, що ускладнює розуміння основних характеристик кожної категорії та їх вплив на туристичну індустрію.

2. На рис. 1.3 (с. 23), для узгодження понятійного апарату, авторці доцільно було б написати не «туристського попиту», а «туристичного попиту».

3. На рис. 1.5 «Невартісні чинники туристичного попиту» (с. 27) авторка наводить перелік чинників, проте не конкретизує їх змістовне наповнення. Наприклад, відсутність конкретизації не дає можливості зрозуміти логіку віднесення авторкою «економічних умов» до невартісних чинників.

4. У п. 1.3 та п. 2.2 авторці доцільно було б більше уваги приділити аналізу та врахуванню новітніх трендів розвитку туризму в Україні, які

сформувалися під впливом російсько-української війни, а також розглянути перспективи формування запиту на організацію військового (воєнного) туризму в Україні.

5. Окрім формалізованого представлення розроблених моделей туристичного попиту (с. 133, формула 3.3) та моделі AIDS (табл. 3.2), авторці доцільно було б описати, яким чином їх можна застосовувати для прогнозування та апробувати ці моделі, спрогнозувавши туристичний попит України чи Івано-Франківської області на 2024 рік.

6. На рис. 3.7 (с. 154) авторкою декларується поняття «мирний туризм», проте не конкретизується його змістове наповнення.

7. У п. 3.3 авторкою наводяться ключові завдання відновлення туристичного попиту в Україні, проте бракує конкретних прикладів або програм, які вже впроваджуються або плануються до впровадження. Чіткі стратегії та програми могли б надати більш конкретне уявлення про перспективні напрями розвитку сфери туризму.

8. Не зрозуміло, що авторка має на увазі під поняттям «кризове явище», авторське трактування якого у роботі відсутнє. Доцільно було б чітко окреслити характеристики та ключові ознаки кризових явищ в Україні, в умовах яких проводиться оцінювання, аналізування та прогнозування туристичного попиту.

Водночас хочу зазначити, що вказані дискусійні положення не мають принципового характеру та не зменшують загальної позитивної оцінки виконаного дослідження, його теоретичної та практичної значущості.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Румянцевої Ірини Богданівни на тему «Прогнозування туристичного попиту в умовах кризових явищ» є самостійним і завершеним науковим дослідженням. Дисертанткою отримано нові науково обґрунтовані теоретичні та практичні результати, а також зроблено відповідні висновки, які дозволяють стверджувати про вирішення авторкою поставлених у роботі наукових завдань.

Враховуючи актуальність теми дослідження, наукову новизну, важливість, обґрунтованість та достовірність одержаних авторкою наукових результатів, а також практичну значимість сформульованих положень і висновків, представлена дисертаційна робота Румянцевої Ірини Богданівни на тему «Прогнозування туристичного попиту в умовах кризових явищ» відповідає спеціальності 051 – Економіка, вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом МОН України від 12.01.2017 р. № 40 (зі змінами), вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. (зі змінами від 21.03.2022 р. № 341), а її авторка Румянцева Ірина Богданівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки зі спеціальності 051 – Економіка.

Офіційний опонент

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту організацій
Інституту економіки і менеджменту
Національного університету
«Львівська політехніка»

Ігор КУЛИНЯК